

Τα είδωλα και τα εγκόσμια

Ένας διάλογος ειδώλων

Η τέχνη ισοδυναμεί με μια ομολογία ότι η ζωή δεν αρκεί αλλά συνίσταται σε μια προσπάθεια να εκφραστεί κάτι. Εκφράζουμε κάτι: μιλώντας, ζωγραφίζοντας, κιναισθανόμενοι, και σιωπώντας. Οι τέχνες που δεν είναι αφηγηματικές αποτελούν προβολές μιας εκφραστικής σιωπής. Στη ζωή και στην καθημερινότητα η μόνη πραγματικότητα που εξελίσσεται είναι η επιβεβαίωση μιας αίσθησης. Στην τέχνη η μόνη πραγματικότητα είναι η συνείδηση της αίσθησης. Οπότε αυτή η αρμονική έκφραση της συνείδησης γύρω από τις αισθήσεις διαδραματίζει και εκφράζει εκείνον τον τρόπο όπου ένα αντικείμενο τουλάχιστον για τις εικαστικές τέχνες θα προσδιορίζει μια αίσθηση για τους άλλους. Ο Φερνάντο Πεσσόα δηλώνει ότι οι αρχές της τέχνης είναι: πρώτον, κάθε αίσθηση πρέπει να εκφράζεται πλήρως, δεύτερον, η αίσθηση πρέπει να εκφράζεται κατά τρόπον ώστε να μπορεί να ανακαλεί πράγματα, τρίτον, το παραγόμενο σύνολο να προσομοιάζει όσο περισσότερο γίνεται σε ένα οργανωμένο όν: μόνο έτσι θα ζήσει.

Ένας άνθρωπος που αυτές τις αρχές νοιώθει ότι τις υπηρετεί και τις πραγματώνει με εκείνη τη δεξιότητα της εμπύχωσης είναι ο αδίδακτος αυτό-γλύπτης Μανόλης Ρωμαντζής. Ο Μανόλης αναρωτιέται αν στην τέχνη θέλουμε να επιτύχουμε το αναγκαίο ή να περιγράψουμε το περιθώριο του αναγκαίου. Το αναγκαίο είναι η ίδια η ζωή. Όπου πολλοί καλλιτέχνες έχουν καταφέρει να ενσωματώσουν την καλλιτεχνική ζωή τους στην ποιότητα της ζωής τους. Όλοι παρά ταύτα αντλούν από το περιθώριο τις αναγωγές τους. Το περιθώριο είτε ως περισσό ή σαν δευτερεύουσα αναγκαιότητα αποτελεί ένα τοπίο περίπλοκο, άναρχο, συχνά χαοτικό και ανεξάντλητο όπου αναγκάζει τον καλλιτέχνη να προχωρήσει πέρα από αυτό που νόμιζε ότι μπορούσε. Δεν μπορώ να φέρω στο μυαλό μου ένα καλλιτέχνη που δεν κατατρέχεται από την έμμονη ιδέα μιας αποστολής. Η αποστολή του Μανόλη Ρωμαντζή είναι προσχεδιάσματα μικρογλυπτικής κλίμακας πάνω σε αλληγορικές αφηγήσεις, ποιητικές μεταστάσεις νοσταλγικών εικονογραφικών προτύπων άλλοτε με κοσμολογικό ενδιαφέρον και άλλοτε με υπαρξιακά πρότυπα. Ενυπάρχει συχνά μια υψηλότατη αισθητική απόλαυση σε κείνη τη συγκίνηση που την αφήνεις να περνά χωρίς να την εκφράζεις που το πέρασμά της όμως απαιτεί λέξεις, ακόμα και όταν αποτελεί εσωτερικό ρίζωμα. Κανένας καλλιτέχνης δεν έχει το δικαίωμα να φτιάχνει έργα επειδή νοιώθει την ανάγκη. Η ανάγκη να φτιάχνεις έργα υπάρχει γιατί νοιώθεις την έκφραση.

Σπάνια κάποιος βρίσκει δύο όμοια δέντρα το ένα δίπλα στο άλλο. Έτσι και οι γλυπτικές συνθέσεις των μικρών ειδωλίων του Μανόλη Ρωμαντζή στέκονται σαν όμοια δέντρα πολύ διαφορετικά το ένα από το άλλο. Η απατηλή ομοιότητά τους όμως, δέντρα είναι όλα, δημιουργούν ένα τοπίο που οι ρίζες τους βρίσκονται κάτω από τα πόδια σου. Αυτή η ριζωματική σχέση που έχει ο θεατής του Μανόλη ομοιάζει πολύ με το μηχανισμό της δημιουργίας των συνάψεων του εγκεφάλου γι' αυτό και η μικρότητα των γλυπτών του αναγγέλλονται τόσο ζωντανά με σωματική παρουσία και σαρκική ύπαρξη σ' όποιον κόσμο προβάλλει η φαντασία μας. Δημιουργεί εντός του μια κατάσταση, μια καταστασιακή συνθήκη, μια πολιτική, μια αντίσταση, μια εξέλιξη για να είναι όλα αυτά, για να είναι καλλιτέχνης μέσα στην πραγματική κοινότητα της τέχνης τούτης του πολυπληθούς εγώ, έτσι ώστε η αυτενέργεια του σώματός του να γίνεται πράξεις με αφήγηση ανοιχτή και συμβολική συρρίκνωση. Αυτή είναι η δυσκολία του έργου του Μανόλη, οι ανοιχτές του αλληγορικές αφηγήσεις με την συρρικνωμένη συμβολικότητα σχεδόν προδιαγεγραμμένη για να αφήσει τα μικρά του ειδώλια ελεύθερα από στιγματισμούς. Η τάση να δημιουργεί γύρω του έναν άλλο κόσμο όμοιο με τούτον εδώ κατοικημένο όμως από διαφορετικούς ανθρώπους με τη λεπτότητα της μικροειδωλίας τους δεν εκλιπαρεί για επιβεβαίωση μιας φαντασίας σουρεαλιστικής αλλά περισσότερο τη γνησιότητα του Παλαμά. Άρα αυτό που συμβαίνει είναι να διαπλάθει τα μικροείδωλά του από τους άλλους με δάνειο συχνά τον εαυτό του για να οικειοποιηθεί και να υποτάξει το γούστο του στις προσωπικότητες που αναφέρεται και προσομοιάζει ίσως μόνο στα όνειρά του. Νομίζω ότι περιελίσσεται στην ψυχή των άλλων έτσι ώστε να ωθείται στο να βλέπει τον εαυτό του όπως τον βλέπουν ή να τον βλέπουν αν του απέδιδαν την παραμικρή προσοχή οι άλλοι.

Μπορεί κάποιος να περιγράψει αυτή την αλληλεξάρτηση σαν εντροπική. Η εσωτερική ευταξία, η εξωτερική αταξία εκφράζεται με μια καλλιτεχνική υποκειμενικότητα όπου η ομοιόσταση, η μη άρνηση καθιερωμένων μορφών, είναι δομές αντανακλαστικές αυτών των ψυχικών εμπειριών που θεωρεί ότι είναι εγγενείς στον ανθρώπινο νου και τις προτείνει ως αυθόρμητες οπτικές διατάξεις υποδεέστερης αλληλεπιδραστικής διέγερσης. Ο Μανόλης θέλει να συμπεριλάβει την επιθυμία της κατανόησης στο συμβιβασμό, σαν μια αλληγορία ενός μυθιστορηματικού μένους και μια συμπύκνωσης μιας ολόκληρης ιστορίας π.χ. σε δύο αλληλεπιδρώντα ειδώλια που συνδηλώνουν... Αυτό το προτείνει σαν ένα οικουμενικό φαινόμενο φυσιολογίας της μεταφορικής σκέψης ώστε οι παρομοιώσεις να λειτουργούν ως ομοιόμορφες και κανονικές κατανομές σε συνθήκες απρόσμενης αβαρούς ισορροπίας της φαντασίας και μεταρρυθμιστικής διάταξης της ομορφιάς.

Έτσι φτάνουμε στην ύλη του. Την ευαισθησία του την εκφράζει σαν μια φλόγα στον άνεμο που θέλει να καταπιεί μια μορφή, μοιάζει σαν να έχει προχωρήσει μέσα από εχθρικά φαντάσματα, πέρασε μέσα απ' αυτή την αστάθεια, έπλασε τελικά κάτι σε πραγματικά πρόσωπα. Αν η όραση είναι η αφή του πνεύματος, η ορατότητα της ύλης για το Μανόλη είναι μικροσκοπική που οδηγεί τον θεατή σε μια αφή εξ αποστάσεως. Πρόκειται για μια μυστηριώδη συνθήκη όπου βλέπεις, καταλαβαίνεις αλλά δεν αγγίζεις την ευθραυστότητα του μικρού καλοσχηματισμένου και καλοδομημένου γλυπτικού συνόλου γιατί απλά το νοιώθεις ως μεγεθυμένο. Οι λεπτομέρειες στα γλυπτά του είναι πάντα αλγινές. Μόνες τους οι φιγούρες ή μαζί δίχως σύγχυση, άνδρες ή γυναίκες ενός περιπάτου, όπου αυτός κι αυτή συναντούνται ή απωθούνται ή αδιαφορούν αλλά πάντα τους συμβαίνει κάτι και η συνάντηση δεν εκκρεμεί πλέον, ευρήματα που δηλώνουν τη θέλησή του να προσαρμόζει ένα μικρότερο όνειρο σε ένα μεγαλύτερο. Με όλα αυτά τα μικρά γλυπτά, τα τόσα ειδώλια προσπαθεί να είναι πληθυντικός, όπως το σύμπαν. Στην ψυχή του και στην πνευματική του ενόραση υπάρχει μια μυστική ορχήστρα που ενώ ο ίδιος δεν κατανοεί ακριβώς ποια όργανα κρούουν και ποια τρίζουν εντός του καταφέρνει τον εαυτό του να τον προτείνει ως συμφωνία. Ο τρόπος που ο Μανόλης διατυπώνει αυτές τις ακμάζουσες μικρογραφικές συνθέσεις είναι ένα είδος δισταγμού εξαιρετού μεταξύ ενός θαυμαστικού και ενός ερωτηματικού. Τότε έρχεται και βάζει την τελεία του. Μια ενδιαφέρουσα συνθήκη πάλι του Μανόλη είναι όταν αφήνεται σε ένα είδος άγνοιας γιατί ο μόνος αληθινός αγνωστικισμός είναι η άγνοια. Όταν τυλίγουμε τον κόσμο γύρω από τα δάκτυλά μας στην ανοιχτή μας παλάμη κάθονται όλοι αυτοί οι ήρωες που ονειροπολούν σε ένα όρθιο παράθυρο. Αυτό το ζωντανό τίποτα που είμαστε προτείνεται ως αίνιγμα ορατό του χρόνου. Έτσι η επιθυμία του να υπάρχει όπου ο εγωισμός ανάμικτος με ραθυμία, με φιλοσοφική διορατικότητα και εξασκημένη πρακτική τον κάνει τον ίδιο ένα είδος Διογένη που αναζητά τον άνθρωπο. Οι μικροειδωλικές του συνθέσεις ενώ είναι νόρμες μέσα σε εύληπτα παραμυθιάσματα κατανοείς βαθιά ότι οι άνθρωποι είναι εξαιρέσεις ενός κανόνα που δεν υπάρχει. Περνά πολλούς μήνες δημιουργώντας τη γλυπτική της συγκυρίας, δηλαδή πίσω από το τείχος πλήξης, διασπείρει με θρύψαλα οργής και αγάπης.

Χάρης Κοντοσφύρης, Φλώρινα 20/3/2016
Εικαστικός και διδάσκων στη Σχολή Καλών Τεχνών
της Φλώρινας, του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας